

28 Τμήμ. Α'. Φύσις τῆς Ψυχῆς.

κατασκευάζειν εἷς ἀγαλμα, καὶ τὸ ἀνόμωμον ὑπὸ αὐ-
τῷ ἀγαλμα εἶναι ὅλα εἷς;

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Α' ἢ ἡ Ψυχὴ νοεῖ πάντοτε.

Ἦ ἔπωνταις ὁ Καρτέσιος τῷ εἰσάσῃ τῆς ψυχῆς εἰς
τῷ νόησιν, ἠγάγκάθη να εἰπῆ ὅτι ἡ ψυχὴ νοεῖ
πάντοτε. Ἐὰ τί αὐτὸν μόνον μίαν στιγμῶν ἔπαυεν ὑπὸ
τὸ να νοεῖ, ἢ θελε χάσῃ εἰδύς τῷ εἰσάσῃ τῆς, ταύ-
τὸν εἰπεῖν ἢ θελε παύσῃ ὑπὸ τὸ να ὑπάρχει.

Ἀλλὰ ἢ θελε εἰρωτήσῃ μεθ' ἡδονῆς (λέγει ὁ Λώ-
κιος Δόκιμ. Φιλοσ. Βιβλ. Β'. Κεφ. Α'.) ἐκείνες, ὅ-
πῃ με τὸς αὐθάδειαν ἀπεφαίνονται, ὅτι ἡ ψυχὴ
νοεῖ πάντοτε, πόθεν τὸ ἰξόρην, καὶ με τί μέσον
ἢ μπορῆν να βεβαιωθῆν, ὅτι αὐτοὶ νοεῖν καὶ ὅποταν
δεν ἔχεν εἰδησιν τῆς νοήσεών τῆς; Τὸ πολὺ πολὺ
θέλεν εἰπῆ, ὅτι εἶναι δυνατὸν να νοεῖ ἡ ψυχὴ πάν-
τοτε, μ' ὅλον ὅπῃ δὲν ἔλατρεῖ τῷ μνήμῃ ὅλων τῆς
νοήσεών τῆς. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης δυνατὸν, ὅτι δὲν
νοεῖ πάντοτε; Δὲν εἶναι μάλισα πιθανώτερον να εἰ-
πῆμε πῶς μερικαῖς φοραῖς δὲν νοεῖ, ὅπῃ να ἀπο-
φαινώμεθα τῆ κάκῃ, ὅτι αὐτὴ ἐνόησε πολλὰς μῶας
εἰς τῷ ἀρχῷ τῆς ὑπάρξεώς τῆς, καὶ ἐξακολουθεῖ ἀ-
δακόπως να νοεῖ πολλαῖς ὥραις εἰς τὸν ὕπνον, χωρὶς
να ἢ μπορῆ μὴ μίαν στιγμῶν να ἐνθυμηθῆ μήτε μίαν
νόησιν τῆς.

Εἶναι μερικοὶ, ὅπῃ διῃχυρίζονται να δείξεν ὅτι ἡ
ψυχὴ νοεῖ πάντοτε, λέγωντας ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι εἷς
ὄν ζῶν, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ συλίσσεται εἰς μίαν ἐνέργειαν
διλωκῆ. Ἐὰ τί ἀνίσως εἰς εἷς ζῶον, ἢ εἰς εἷς φυ-
τὸν ἔπαυε κάθε ἐνέργεια, τῶτ' ἔσι κάθε κίνησις τῆς
χυμῶν τῆς, ἢ θελε παύσῃ ὑπὸ τὸ να ζῆ. Ἄλλοι πὸν εἰ-
πειθῆ

πειθῆ ἢ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἢ νόησις, ἢ θελε-
παύση (λέγειν) καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ νὰ ζῆ, ἀλλ' οὐδὲ
ἢ θελε παύση ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ νοῆ.

Τὸτο ὅμως ὅλον δεῦν εἶναι ἄλλο, ἀλλ' εἰ μίᾳ κατὰ-
χρησις τῆς ὄρα. Ζῶν ὀνομάζομεν εἴνα φυτὸν, ἢ εἴνα
ζῶον ἐν ὅσῳ χαρακτηεῖ εἰς αὐτὸ ἢ τακτικὴ κίνησις τῆς
χυμῶν τε καὶ τοῦ λέγομεν ἀποθαρμύον ὁπόταν αὐτὴ ἢ
κίνησις παύση. Τί συμπέρασμα ὅμως ἢμπορεῖ νὰ
ῆται ἀπὸ τῆτο ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν; ποῖος ἢμπορεῖ
νὰ εἰδῆ εἰς τί σιωπίζαται ἢ ζωὴ εἴδος ὄντος ἀπλῆ;
καὶ μὲ τί λόγον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐποθέτωμεν τὴν ζωὴν
εἴδος ὄντος σιωπίζετα εἰς τὴν ἀδιάκοπον κίνησιν τῆς ἐ-
σωτερικῶν τε μερῶν, πρέπει νὰ σιωπίζομεν ὅτι ἢ
ζωὴ εἴδος ὄντος ἀπλῆ πρέπει νὰ τεθῆ εἰς μίαν αἰ-
διον νόησιν; τί ἀναλογία εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὴν κί-
νησιν καὶ τὴν νόησιν, καὶ ἀνάμεσα εἰς εἴνα ὄν σιωπίζε-
τον, καὶ εἰς εἴνα ἀπλῆ;

Δεῦν ἢμπορεῖ ἄρα κατ' ἐδῆνα τρόπον νὰ βεβαιω-
θῆ, ὅτι ἢ ψυχὴ νοεῖ πάντοτε. Μ' ὅλον τῆτο ἐγὼ
δεῦν εἶμαι μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ πισθῶ ὅτι αὐτὴ ἔχει
πάντοτε κάποιαν ἀρχὴν τῆς νοήσεως· ὅμως ἰδὲ ἐπά-
νω εἰς ποῖον θεμέλιον.

Τὰ ὀνειράτα μᾶς εἰδοποιεῖν, ὅτι πολλάκις νοεῖμεν
καὶ κοιμώμενοι· ἀπὸ ἄλλο μέρος εἰς ὁποιονδήποτε καὶ
ὁποσονδήποτε βαθμὴ ὕπνον εἴμεθα, πάντοτε γίνον-
τα ὄχι μία, ἀλλὰ πολλαὶ προσβολαὶ ἐπάνω εἰς τὰ
αἰσθησιμὰ μᾶς, αἱ ὁποῖαι καὶ τὸν κανονικὸν δρόμον
τῆς ζωῆς πρέπει νὰ διαπορθμευθῶν εἰς τὸν ἐγκέ-
φαλον, καὶ νὰ μεταδοθῶν εἰς τὴν ψυχὴν. Φαίνεται
λοιπὸν ὁμοιάληθεσ ὅτι αὐτὰς τὰς προσβολὰς ἢ ψυ-
χὴ πρέπει νὰ αἰσθάνεται, καὶ νὰ αἰσθάνεται καὶ
τὰς διαφόρας κινήσεις, ὅπῃ τότε ἀπὸ ὁποιονδήποτε
αἰτίαν διεγείρονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τὰς ιδέας,
ὅπῃ ἀπὸ αὐτὰς διηγέρθησαν.

Μήτε εἴνα νὰ ρηθῆ ὅτι ἢ ψυχὴ νοεῖ εἰς τὸν ὕ-
πνον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐνθυμῆται πάντοτε τὰς νοή-
σεις

σεις τις· ἢ τὶ πόσαις φοραῖς καὶ ἔξυπνοι, μάλιστα εἰς τὰς σιγὰς, ὅπῃ ὀνομάζονται τῶν ὀρθασμάτων, δεῦν μᾶς συμβαίνει νὰ νοῶμεν ἀρκετὴν ὄραν, χωεῖς νὰ ἠμπορῶμεν καὶ δώσωμεν λόγον, αὐ μᾶς ἐρωτήσαν ὑσερα, ἢ ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶχαμεν νοήσει;

Κατὰ τῆτο μοὶ φαίνεται ὅτι ἴσως δεῦν ἠθέλαν ἀπομακρυθῆ πολλὰ τῆς ἀληθείας ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἠθέλαν νὰ πισδύσαν ὅτι ἡ ψυχὴ νοεῖ πάντοτε. Ἐκεῖνος ὅμως, ὅπῃ θέλει νὰ τὸ καταφήσῃ μὲ βεβαιότητα, ἢ ὀπισθεῖζεται εἰς τὰς ἀνωτέρω εἰρημύτας λόγους ἢ νὰ πὸ ἀποδείξει, εἶσαι βέβαια μάταιος.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῶν ἐμφύτων Ἰδεῶν, καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς Αἰδέσεως.

Ο Καρτέσιος καὶ οἱ ὀπαδοί τε θέτωντας τὴν ἐσίαν τῆς ψυχῆς εἰς τὴν νόησιν, καθὼς βιαγκάθησαν νὰ ἢ βεβαιώσαν ὅτι ἡ ψυχὴ νοεῖ πάντοτε, ἔττι ἀπὸ τῆτο βιαγκάθησαν νὰ ἀνακαλέσαν καὶ τὴν παλαιὰν δόξαν τῆ Πυθαγόρα, καὶ τῆ Πλάτωνος περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν. Ἐπειδὴ μὲν ἠμπορῶντας ἡ ψυχὴ νὰ νοήσῃ χωεῖς ἰδέας (λαμβάνοντας τινὰς πῆτον τὸν ὄρον, καθὼς ἐκεῖνοι τὸν ἐλάμβαναν, ἢ κῶς εἰς ὄλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ εἶσαι ἕλη τῶν νοήσεών μας), καὶ μὲν ἔχοντας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπάρξεως τῆς ὀπικτήτες ἰδέας, ἀνάγκη ἦτον νὰ τῆς ὑποθέσαν ἰδέας ἐμφύτες, τῆτ' ἔσιν ἐμπεπνδμύτας εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν· εἰς τὸ ὀποῖον δεῦν ἐσυμφωνῶσαν μὲ τὸν Πυθαγόρα καὶ Πλάτωνα, οἱ ὀποῖοι αὐτὰς τὰς ἰδέας τὰς ἐσοχάζοντο ὄχι ὡς ἐμπεπνδμύτας ἀπὸ τὸν Θεόν εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ ὡς ἐδικὰς τῆς, καὶ κοροῖόντα τῆς ἰδίας φύσεως τῆς.

Διὰ τὴν κάμην πιθανωτέραν τὴν δόξαν τῆς, ἐφ' ἧς
 πῆρσαν ὅτι αἱ ιδέαι ἢ ἐννοιαὶ τῶ Θεοῦ, τῆς ἀρετῆς,
 τῆς ἀληθείας, ἢ ἄλλων πραγμάτων, ὅπῃ δὲ ὑπο-
 κρίσιν εἰς τὰς αἰδήσεις, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀποκτη-
 θῶν ἀμέσως διὰ μέσῃ τῶ αἰδήσεων, ἢ ἀπὸ τῆτο ἐ-
 συμπεράσαν, ὅτι αἱ τοιαῦται ἐννοιαὶ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ
 μίαν ἄλλαν ἀρχὴν, τῆτ ἔστι νὰ εἶναι ἔμφυτον ἐν
 ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν.

Ἐφ' ἧς πῆρσαν ἀκόμη, ὅτι εἶναι καὶ κάποια ἀξιώ-
 ματα τὸσον πρακτικὰ ὅσον ἢ θεωρητικὰ, τὰ ὅποια
 ὅλοι οἱ ἀνθρώποι τὰ αἰδανόνται εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς·
 καθὼς τὸ, ὃ σὺ μισεῖς ἑτέρῳ μὴ ποιῆς· τὸ, εἴ
 πῶν ἔστι δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴ εἶναι εἰς
 τὸν ἴδιον καιρὸν, ἢ ἄλλα παρόμοια· ἢ ἐσυμπεράσαν
 ὅτι καὶ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔμφυτα εἰς ὅλους τῆς
 ἀνθρώπους, ἐπειδὴ εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους (1).

Αἱ ἔμφυτοι ιδέαι ἤρσαν ἢ εἰς τὸν Δεϊβνίτιον, ὅ-
 μως μὲ ἕῳπον πλέον ἐκτεταμῶν. Αὐτὸς, ἀφ' ἧ ὑ-
 πέθεσε τὸν κόσμον ὅλον συγκεροτημῶν ἀπὸ μονά-
 δας, ἢ ὄντα ἀπλᾶ, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ μίαν κά-
 ποιαν δραστηριότητα, ὑπέθεσαν εἰς ὅλα τὴν δυνάμην
 τῆ παρυσάειν καθύα εἰς τῆ λόγῃ τὸ πᾶν· ἢ εἰς
 τὴν πρῶτῳ δέσαν μονάδα τῆ καθε ἀνθρώπου, τὴν ὅ-
 ποίαν ὠνόμαζε μὲ τὸ ἀριστοτελικὸν ὄνομα ἐντελέχεια
 κτ.

(1) Ὁ Καρτέσιος εἰς τὴν 99 Ἐπιστολῷ τῆ ὁμολογεῖ ὅτι ποτε
 δὲν ἐπῆρσε μῆτε ἐδόξασεν ὅτι ἡ ψυχὴ χρειάζεται ἔμφυτῆς ἰ-
 δέας, ἀπὸ ὅποια νὰ εἶναι κανένα πῶν ἔστιν ἐξωθεν ἀπὸ τὴν δυν-
 αμιν τῆ ψυχῆ, ἀλλὰ ὅτι παρατηρῶντες εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆ μερικῆς
 ἐννοίας, ὅπῃ δὲν προήρχοντο μῆτε ἀπὸ τῆ ὀφθαλμικᾶ ἀντικείμε-
 να, μῆτε ἀπὸ ἀπόφανσιν εἰς δελήσεώς τῆ, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴν
 δυνάμην τῆ νοεῖν, διὰ νὰ δῶσῃ τῆς ιδέας ἢ ἐννοίας, ὅπῃ εἶ-
 ναι τῆ χήματα τῆ τῆ γήσεων, ἀπὸ τῆς ἄλλας ἐπισηακτῆς, ἢ
 πεχητῆς, τῆς ὠνόμασαν ἔμφυτῆς. Ὅμως ὅ,τι καὶ αὐ ἔνοησαν
 αὐτὸς ἔμφυτῆς ιδέας, αἱ ὅποια τῆ ἐνοήσαν κοινῶς διὰ ἔμφυτῆς ἐ-
 κείνο, ὅπῃ προσεχώρῃ ἀνεφεραμῆ.

κυριότατον, ἔλεγον ὅτι ὑφίστανται ὅλαι αἱ ἰδέαι πάν-
την ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων, καὶ προκύπτουν ἢ
μία ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀμέσως ἀφ' ἑαυτῆς τῆς.

Ὁ Κέμπερλανθ, ὁ Σχαφτεσβεργ, ὁ Χετχενσών,
ὁ Χέμ, καὶ ὁ Ρόμπινέτ δὲν ἐδέχθησαν ἀκριβῶς τὰς
ἐμφύτας ἰδέας, ὅμως ἀντ' αὐτῶν ὑπέθεσαν εἰς τὴν
ψυχὴν μίαν ἐκτὴν αἴσθησιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν
ἠθικὴν αἴσθησιν, καὶ διιχυρίζοντο ὅτι καθὼς ἡ ἡδονὴ
ἢ ἀηδία, ὅπῃ αὐτὴ δοκιμάζει ὅταν αἰσθάνεται εἴνα
χυμὸν ἡδυνῶ ἢ ἀηδῶ, κρέματα ἀπὸ τῆς αἴσθησιν τῆς
γνώσεως, ἔτσι ἡ ἡδονὴ, ἢ ἡ ἀηδία, ὅπῃ αἰσθάνεται
ὅταν βλέπῃ μίαν πράξιν ἀγαθὴν ἢ φαῦλὴν, κρέ-
ματα ἀπὸ τῆς αἴσθησιν τῆς ἠθικῆς αἴσθησιν· καὶ καθὼς ἡ
ἡδονὴ ἢ ἀηδία τῶν ἄλλων πᾶντε αἰσθήσεων εἶναι ἐκεί-
νο, ὅπῃ τὴν κάμνει νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ
κακὸν εἰς τὰ φυσικὰ, ἔτσι ἡ ἰδιαίτερα ἡδονὴ ἢ ἀηδία
αὐτῆς τῆς ἠθικῆς αἰσθήσεως εἶναι ἐκεῖνο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον
πρέπει νὰ κρίνωμεν τὸ καλὸν ἢ κακὸν, τὸ σπουδαῖον
ἢ τὸ φαῦλον εἰς τὰ ἠθικά (1).

Ὁ Χετχενσών μὲν ἀχαριστέμενος εἰς τὸτο, ἐδιαί-
ρεσεν εἰς δύο αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἐκτὴν αἴσθησιν, λέ-
γωντας ὅτι ἡ μία χρησιμεύει, καθὼς εἴπαμεν ἀνω-
τέρω, εἰς διακρίσιν τῶν καλῶν καὶ κακῶν, καὶ ἡ ἄλλη εἰς
διακρίσιν τῶν ὡραίων καὶ αἰχρῶν, ἀποκλείωντας καὶ ἀπὸ
τῶν δύο καθεὶν ἐνέργειαν τῆς σκέψεως, καὶ τῶν λογικῶν,
καὶ ἀπονέμωντας ὅλα εἰς μόνον τὴν αἴσθησιν.

Λοιπὸν (ἀρχίζοντας ἀπὸ τῆς Καρτεσιανῆς) ἀνί-
σως αἱ ἰδέαι τῶν Θεῶν, τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀληθείας κτ.
ἦτον ἐμφυτοί, ἔπρεπε βεβαίως νὰ εἶναι αἱ πρώ-
ται, ὅπῃ φαίνονται εἰς τὰ βρέφη· δεύτερον ἔπρεπε
νὰ εἶναι εἰς ὅλους ὄχι μόνον ὁμοιόμορφοι, ἀλλὰ καὶ
πλέον

(1) Χέμ, Πραγμ. περὶ φύσεως αἰσθητικῆς, Τόμ. 3. σελ. 26,
καὶ ἐξῆς.

πλέον ἀκραιβείς, αἱ πλέον καθαραί, αἱ πλέον ἔφα-
κεκεμύσαι, ὡς ἐνετύπωμύσαι ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν.
Ὅμως ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅπῃ εἶδε ποτὲ εἰς τὰ
βρέφη κἀνὴν ἴχνος τέτων τῆς ἰδεῶν; καὶ πόσῳ ἀ-
σάφειαν, ἢ ἀτέλειαν, καὶ ἀνομοιότητα τῆς τοιούτων ἰ-
δεῶν δὲν βλέπομεν ἢ εἰς τὰς τελείας ἀνδρας; Θέλο-
μεν εἰπῆ λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς ἐνετύπωσε τὰς αὐτὰς
ιδέας ἀλλέως εἰς εἷνα, ἢ ἀλλέως εἰς ἄλλον;

Τῆτο τὸ ὅπῃ χεῖρημα εἶναι ἄρκετὸν καὶ εἰς ἀναξο-
πῶ τῆς ἀξιώματων τόσον τῆς θεωρητικῶν, ὅσον καὶ
τῆς πρακτικῶν, ὅπῃ χωρὶς κἀνὴν λόγον ὑποθέτον-
ται ἔμφυτοι; Ἰδὲ τί αὖ αἱ ιδέαι δὲν εἶναι ἔμφυτοι,
πῶς ἢμπορεῖν νὰ εἶναι τὰ ἀξιώματα, ὅπῃ συυτί-
θενται ἀπὸ τὰς ιδέας; Τὸ ἀξίωμα, ὅτι εἷνα καὶ τὸ
αὐτὸ πράγμα δὲν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴ εἶναι
εἰς εἷνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, πῶς ἢμπορεῖ νὰ ὀνο-
μαθῆ ἔμφυτον, ἀφ' ἧ αἱ ιδέαι τῆς πράγματος, τῆς ὑ-
πάρξεως, τῆς ταυτότητος, τῆς καταφάσεως, ἢ ἀποφά-
σεως δὲν εἶναι ἔμφυτοι;

Χωρὶς τῆτο, πόσοι ἀνθρώποι εἶναι, οἱ ὅποιοι μῆ-
τε ἐσοχάδησαν καθόλα εἰς ὅλκωτες τῶ ζῶν τῆτο
τὸ ἀξίωμα; καὶ πῶς ἢμπορεῖ νὰ ὀνομαθῆ ἔμφυτον
εἷνα ἀξίωμα, τὸ ὅποῖον τόσοι ἢ τόσοι ἀνθρώποι δὲν
τὸ ἐσοχάδησαν ποτὲ, μῆτε ἐσυλλογίδησαν μῆτε μίαν
σημῶ ἐπάνω εἰς αὐτό;

Ὡς τόσον εἰς τὰ πρακτικὰ ἀξιώματα ἢ ματαιότης
μίας τέτοιας δόξης εἶναι ἀκόμι παροδιλοτέρα.

Ἄν εἶναι πράγμα εἰς τὸν κόσμον, λέγει ὁ Λώκιος
(Δοκίμ. Φιλοσοφ. Βιβλ. Α'. Κεφ. Β'.), ὅπῃ νὰ
φαίνεται κοινότερον κατεσαλαγμῶν ἀπὸ τῶ φύσιν
εἰς τὰς ἀνθρώπους, εἶναι τὸ νὰ ἀγαπῶν ὁ πατὴρ καὶ
ἢ μήτηρ τὰ παιδία τας· ἀλλὰ πῶς ἢμπορεῖ νὰ ὀνο-
μαθῆ ποτὲ ἔμφυτον τῆτο τὸ ἀξίωμα, ἀφ' ἧ δὲ εἰσκο-
μεν ὀλόκληρα ἔθνη, ὅπῃ κοινῶς καὶ παντοτινὰ καὶ
χωρὶς σιωίδησιν τὸ ἀγαθαίνων; Γκαρκίλασος ὁ
Βέγκας εἰς τῶ Ἰσορίαν τῆς Ἰνκάδων (Βιβλ. Α.

Κεφ. 12.) ἀναφέρει ὅτι μερικὰ Ἐθνη τῆς Περσῆ ἐφύλαττον τὰς γυναῖκας, ὅπῃ ἔπερναν αἰχμαλώτους, καὶ ἔθρεφαν μὲ ὀπιμέλειαν τὰ παῖδια, ὅπῃ ἔκαμναν μὲ αὐτὰς ἕως εἰς μίαν ἡλικίαν, καὶ ἔπειτα τὰ ἔσφαζαν, καὶ τὰ ἔβρωγαν· τὸ ἴδιον ἔκαμναν καὶ τὰς μητέρας, ὅποταν δὲν ἦτον πλέον εἰς κατάσασιν νὰ τὰς κάμνεν παιδία. Εἰς τὰ Ἐθνη τῆς Μιγρηλίας καὶ τὸν Λαμπέρτ (ὡδὲ τῷ Θεβροῦτῃ σελ. 38.) ἔθαπτον, ὅποταν ἠθέλον, οἱ γονεῖς τὰ παῖδια τὰς ζωντανὰ, χωρὶς ἐλεγχον σιωειδήσεως. Εἰς ἄλλας τόπους ἐθάπτονταν ζωντανοὶ μαζί μὲ τὰς μητέρας τὰς, ἀν' ἀκολοῦθῃσε νὰ ἀποθανῇ αὐτὴ ἀπὸ τὴν γῆναν. Εἰς ἄλλας πάλιν ἐθαπατόνκνταν, ἀνίσως κἀνείας Ἀσρολόγος ἠθέλε τὰς εἰπῆ, ὅτι εἶναι γηνημῆοι εἰς κακὸν ἄστρον. Οἱ Ἑλλῆνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἦτον καὶ πεπολισμένοι, δὲν ἔρριχναν καὶ αὐτοὶ ἐλοῦθέρως τὰ παῖδια τὰς, ὅποταν τὰς ἦτον εἰς βάρος; Καὶ εἰς τὴν Κίνα, ὅπῃ εἶναι εὖας τόπος πολλὰ πεπολισμῆος ἀπὸ τόσας χρόνας, δὲν ρίπταν ἀπειρα κάθε χρόνον εἰς τὰς ποταμὸς ἀπὸ τὴν αὐτῷ αἰτίαν. Λοιπὸν πῶς ἠμπορεῖ νὰ ὀνομαθῇ ἔμφυτον εἰς ὅλας τὰς ἀνθρώπους εὖα ἀξίωμα, τὸ ὅποῖον ἀγνοεῖται, ἢ ἀδραβαίνεται κοινῶς ἀπὸ ὀλόκληρα Ἐθνη;

Μήτε ἀξίζει νὰ λέγην ὅτι ἡ πρόληψις καὶ ἡ σωήθεια κάμνεν νὰ μῆν σκοτεινὰ αὐτὰ τὰ ἀξιώματα· ἀπὸ τὴν πρὸς τί τέλος ἠθέλε τὰ ἐνασείρη ὁ Θεὸς εἰς τὰς ψυχὰς, ἀφ' ἧ δὲν ἔμελλον νὰ χρησημῶσεν εἰς τίποτες; καὶ πῶς ἠμπορεῖ τινὰς νὰ καταλάβῃ, ὅτι Ἐθνη ὀλόκληρα δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι εἰς ὅλας ἐγκεκολαμῆον ἀπὸ τὴν φύσιν, ἢ πῶς, γνωρίζωντάς το, ἠθέλαν ἀκολοῦθῃ χωρὶς σιωειδήσειν νὰ ἐναντιόνωνται κοινῶς εἰς τὰς φωνὰς αὐτῆς τῆς ἰδίας φύσεως.

Ἡ ἀπόκρισις αὐτὴ σοχάζομαι ὅτι χρησημῶει καὶ ἐναντίον εἰς τὰς ὑπερασπιστὰς τῆς ἠθικῆς αἰδέσεως. Ἐπειδὴ ποῖαν ἠθικῶν αἰδέσειν εἶχον τὰ εἰρημῆα Ἐθνη.

θνη, ὅποταν ἐμεταχειρίζοντο τὸσον ἀπάνθρωπως τὰ
 παιδίους; ἢ ἐκεῖ ὅπῃ τὰ παιδιά ἐθανάτουσαν κοινῶς
 καὶ σωθήσων τὰς ἰδίους γονεῖς τὰς, χωρὶς καμμίαν
 σιωπῆσιν, ὅποταν ἔφθανον εἰς μίαν κάποιαν ἡλι-
 θίαν; ἢ ἐκεῖ ὅπῃ τὰς ἀδελφεῖς, ὅποταν ἤθελαν τὰς
 ἀπελπίσῃ οἱ ἰατροὶ ἀπὸ τῆς θεραπείαν τῆς ἀρρώ-
 στίας, τὰς ἔρριπτον εἰς τὴν αὐτὴν χανδάκι, καὶ τὰς ἀφίνα-
 ναὶ ἀποθανεῖν ἐκεῖ ἀθλίως, χωρὶς καμμίαν παρηγο-
 ρίαν (Γκρέβερ πρὸς τὴν Θεολογίαν Μέρ. Δ'. σελ. 13);
 ἢ ἐκεῖ ὅπῃ οἱ ἀνθρώποι ἐνόμιζαν νὰ κληρονομήσων
 τῆς αἰδίου μακαριότητα, ἀνίσως ἤθελαν ἐκδικήσῃ
 σκληρῶς τὰς ἐχθρὰς τὰς, καὶ ἀνίσως ἔβωγαν ὅσας ἤ-
 θελαν ἠμπορέσῃ ἀπὸ αὐτὰς (Λεγὺ Κεφ. 16.); Τό-
 σον σκληρὰ ἔργα τί φείλιον δὲν ἤθελαν προξενήσῃ
 φυσικὰ ἀνίσως ὑφίστατο ἐκ φύσεως εἰς τὰς ἀνθρώπους
 ἢ ἠθικὰ αἰσθήσεις; καὶ ἀνὰ αἰσθάνεσθαι αὐτῶν τῶν φεί-
 κων πῶς ἠμπορέσων ἢ ἄλλως νὰ ἀφίνασθαι, ἢ οἱ ἴδιοι
 νὰ ἀκολουθεῖν δημοσίᾳ μίαν τὸσον ἀπάνθρωπον συ-
 νήθειαν;

Ὅσον δὲ τῶν δόξαν τῶν Λεϊβνητίων ὡς τῆς μο-
 ναδῶν τῆς πνευματικῶν τῶν πτωχῶν, αὐτὴ δὲ εἶναι
 παρὰ μίαν ἀγνή φαντασία, ἢ ὅποια ὄχι μόνον νὰ
 ἀποδειχθῇ δὲν ἠμπορεῖ, ἀλλὰ μήτε νὰ κατανοηθῇ,
 καὶ δείχνει ὅσας τὰς χαρακτῆρας μιᾶς παιδαγωγῶν ἐ-
 πινοίας, καθὼς τῶν ἀμολόγησε καὶ ὁ ἴδιος Ἐφῆρε-
 τῆς τῆς (ὄρα ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶπαμεν Α' ρθ. Α'. χολ.
 σελ. 31.). Πολύ ὀλιγώτερον ἀποδεκτέα εἶναι ἀκόμι
 καὶ ἡ γνώμη, ὅτι αἱ ἰδέαι ὑφίστανται ὅσαι εἰς τῶν
 ψυχῶν, χωρὶς νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, καὶ
 ἀνυπάρχουν ἀφ' ἑαυτῶν ἢ μίαν ἀπὸ τῶν ἄλλων; καθὼς
 τὸ θέλει ὁ Λεϊβνητίος εἰς τῶν προδρατεταγμένῳ ἀρ-
 μονίαν τῶν ἐπειδὴ τῶν ἐναντιόνοται εἰς τῶν πλέον
 ἀπόδηλον πείραν, καθὼς θέλομεν τὸ ἰδῆ εἰς τὸ ἀ-
 κόλουτον Τμήμα.

Μένει λοιπὸν νὰ συμπεραίνωμεν μαζί με τὸν Δω-
 κιον, ὅτι ἡ ψυχὴ εἰς τῶν ἀρχῶν τῆς ὑπάρξεως τῆς
 δὲν

δὲν ἔχει μίτε ιδέας, μίτε ἀξιώματα, μίτε ἠθικῶν αἰθήσεων, μίτε παράσασιν τινὸς πράγματος, καὶ ὅτι τὰς ιδέας, τὰς ἐννοίας, τὰ ἀξιώματα τὰ ἄποκτᾶ ὅλα μοναχίτης δὲ μέσθ τῆ αἰθήσεων, καὶ τῆς σκέψέως, καθὼς θέλει δειχθῆ ἀκρεβέσαται εἰς τὸ Β'. Μέρος.

Μάλιστα ἐπειδὴ ἡ πρώτη αἰτία, δὲ τὴν ὅποιαν ὑπετέθησαν ἐμφυτοὶ αἱ παρόμοιαι ιδέαι, ἐσάθη ἡ ἀγνοια τῶ βόπθ, καθ' ὃν ἡ ψυχὴ φθαίνει ἀφ' ἐαυτῆς νὰ τὰς ἄποκτῆσθ, τὸ καλλίτερον μέσον δὲ νὰ καταβληθῆ αὐτῆ ἡ γνώμη, θέλει εἶναι νὰ δείξαμεν μὲ ποῖον βόπον αὐτὴ φθαίνει εἰς τῆτο. Καὶ τῶντι ποῖος θέλει τολμήσει πλέον, λέγει ὁ Λώκιος (Δοκίμ. Φιλοσοφ. Βιβλ. Β'. Κεφ. Α'), νὰ διῆχυριθῆ ὅτι εἶναι ιδέαι ἐμφυτοὶ, ἀφ' ἧ βλέπη φανερά εἰς ποῖον βόπον, καὶ μὲ ποῖος βαθμῆς οἱ ἄνθρωποι φθαίνεν εἰς τὸ νὰ τὰς ἄποκτῆσθν μοναχοίτης; Δὲν ἠθέλον εἶναι ἀτοπον νὰ διῆχυρίζεται τινὰς ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἐντύπωσε τὰς ιδέας τῆ χρωμάτων, ἀφ' ἧ μᾶς ἔδωκε τὴν δύαμιν νὰ τὰς ἄποκτῆσθμεν δὲ μέσθ τῆ ὀφθαλμῶν;